

Válečník-básník: Ernst Jünger v roce 1995, tři roky před svou smrtí

Autor: Paul Lay

Pro Ernsta Jüngera byla 2. světová válka méně dramatickou záležitostí než ta první – vždyť jen sotva tomu mohlo být jinak. Za Velké války totiž muž, který zemřel ve své posteli roku 1998 ve věku 102 let jako uznávaný německý literární velikán, bojoval od počátku roku 1915 až do jejího konce jako pěšák 73. hannoverského pěšího pluku generála polního maršála prince Albrechta Pruského (Füsilierr-Regiment Generalfeldmarschall Prinz Albrecht von Preußen /Hann./ Nr. 73, pozn. DP). Byl celkem čtrnáctkrát zraněn, mnohokrát vážně, přesto se mu podařilo přežít. Poslední část války prožil jako příslušník úderných oddílů – speciálních elitních jednotek, poslední karty vynesené stále zoufalejší Německou říší – a stal se nejmladším vojákem, vyznamenaným nejvyšší vojenskou poctou německou armády, řádem *Pour le Mérite*.

V roce 1920 vydané vylíčení Jüngerových válečných zážitků, román *V ocelových bouřích*, patří k asi nejlepším a nejsyrovějším popisům válečné zkušenosti od Homérovy *Iliady*. Nesentimentální a dynamický román, psaný v nietzscheovském stylu, má jen málo

společného s britskými válečnými básníky a jejich v křesťanském duchu pojatým sebeobětováním a lítostí. Pro Jüngera je konflikt čímsi vítaným, nejzazší zkouškou, životem umocněným všudypřítomnou smrtí.

Bylo ale teprve první dějství jednoho z nejpozoruhodnějších životů minulého století. Syn **chemického inženýra** a umělecky založené matky Jünger zdědil rysy po obou svých rodičích. Svou vlastní zvolenou cestu – tu válečnickou – jasně načrtnul, když jako osmnáctiletý utekl z domova, aby se přidal k francouzské Cizinecké legii. Domů ho přivedl zpět až slib jeho otce, že si vyjedou na Kilimandžáro. Za dva roky už ale pochodovala do války celá Evropa a Jünger dostal měrou vrchovatou příležitost naplnit své poslání. Rodiče zůstali v tomto případě bezmocní.

Celoživotní odpůrce liberalismu i demokracie se po německé porážce zapojil do krajně pravicové politické činnosti, a byť se pohyboval v témže polovojenském milieu, které zrodilo **Adolfa Hitlera** a jeho nacistické hnutí, na rakouského desátníka i jeho antisemitismus pohlížel Jünger se značným opovržením. Přestěhoval se do kulturním pnutím tehdy kypícího Berlína a v předvečer národně socialistického uchopení moci vydal roku 1932 svou knihu *Der Arbeiter*, kde vykreslil vizi světa, v němž politicky pasivní proletáře vede elitní vrstva válečníků-básníků (koho asi mohl mít na mysli?). Tento náčrtek pro **národně bolševické** hnutí se v lecčem inspiroval **Spartou** i myšlením Jüngerova dlouholetého přítele **Carla Schmitta**, podobně šířavého protivníka liberální demokracie. Ten v našem nejistém věku prožívá svého druhu renesanci popularity, když na něj mnozí odkazují. Schmitt, teoretický protipól Jüngerovy na praxi zaměřené osobnosti, se znovu a zas vynořuje i v Jüngerových denících z 2. světové války, které začínají rokem 1941 a dnes poprvé vycházejí i anglicky.

Jünger v té době sloužil v hodnosti kapitána v okupované Paříži a zodpovídal za cenzuru, s níž měl čerstvé zkušenosti. Jeho nechuť k Hitlerovi až nebezpečně nápadně vysvítala ze stránek jeho jinotaje z roku 1939 *Na mramorových útesech*, který svým popisem mírumilovného světa kulturně sofistikovaných lidí, převálcovaného zvířeckými surovci, v mnohém navazuje na *Válku světů* H.G. Wellse. Kniha si získávala tak masovou oblibu čtenářů, až musel zakročit Goebbels, což zasáhlo Jüngera o to víc, že právě v té době se na výsluní obliby vyhříval protikatolický a rasistický spisek nacistického ideologa **Alfreda Rosenberga** *Mýtus 20. století*, Jüngerovými slovy „snad ta nejnudnější snůška banalit, jakou si lze představit“. Pohanské vyznění Rosenbergova díla se přičilo i Hitlerovi.

Zarytý frankofil a milovník Paříže Jünger se rozhodně nechoval jako typický dobyvatel podmaněného města. Těšil se ze společnosti **Sachy Guitryho**, francouzského herce a režiséra, který ho zval do svého bytu, kde mu ukazoval dopisy od **Mirbeaua**, **Bloye** nebo **Debussyho**. Mezi jeho přátele se počítali i **Braque**, **Picasso** či **Cocteau**, „který žije jako někdo ve svém speciálním, ale velmi pohodlném pekle“, fanaticky antisemitský **Céline** mu ovšem byl proti srsti.

Jeho románek s „Doktorkou“ – lékařkou **Sophie Ravouxovou** – vyvolal podezření jeho manželky **Grethy**, o které píše jako o „*Perpetue*“. Ta se v Německu cítila zanedbávaná a

vyhrožovala mu rozvodem. Víno ale teče proudem a kuchařské umění si alespoň načas udržuje předválečnou úroveň. Bibliofil a estét Jünger brouzdá antikvariáty na **pravém břehu** (Seiny), často vcelku rozumně v civilu: riziko atentátu bylo hmatatelné a každodenní opovržení snesitelné. Mezi jinými si pořídil také *Pokušení svatého Antonína* od Jacquesa Callota, který se velmi příznačně nejvíce proslavil temným popisem třicetileté války.

Jüngerova fascinace krásou i krutostí – dokonce krásou krutosti – dost možná vysvětluje jeho lásku ke světu zvířat, především hmyzu. Časem se stal lepidopterologem a entomologem světového formátu – nezřídka nahlížel na lidi jako na motýly a brouky.

Kdysi projevil „nadměrnou zvědavost“ přihlížet popravě dezertéra. Pozoroval bzučivky odpočívající na dubu, k němuž popravčí četa připoutala odsouzence. „Žádné místo určené k výkonu popravy nelze přikrášlit dostatečně, aby to zakrylo všechny stopy řeznického dvorku,“ usoudil střízlivě.

Postupně i v něm ale začíná stále mocněji hledat červíček pochybností. V pařížských kinech promítané filmové týdeníky, kde německé tanky i další „ničivé zbraně“ drtí nepřátele v severní Africe nebo na Balkáně, mu připomínají výjevy z Hieronyma Bosche. Popisuje je jako defilé „forem života, které se chrání korunýřem jako korýši, krokodýli a hmyz“. Kniébolo, jak opatrně přezdívá Führerovi, se v denících objevuje se stále opovržlivější četností (Jünger se okrajově zapojil do Stauffenbergova spiknutí proti Hitlerovi, byť tyto úklady v konečném hodnocení neschvaloval).

Když v červenci 1942 začaly deportace z Paříže, zaryl se mu do uší nářek židovských dětí, které odtrhávali od rodičů. „Ani na moment nedokáži zapomenout na to, že jsem obklopen nešťastnými lidmi, snášejícími nejhorší představitelná muka... Tato uniforma mě zavazuje poskytovat ochranu vždy, kdy je to možné,“ zapisuje si. Jen o tři dny později ale život pokračuje v zaběhlých kolejích: „Odpoledne jsem navštívil Picassa.“

Jednou z deportovaných je i manželka místního lékárníka a Jünger znovu vyjadřuje své znechucení nad přehlížením „utrpení zranitelných“. Jako lék mu ale poslouží procházka po Rue du Faubourg Saint-Honoré a tamějších knihkupectvích: „Když jsem rozčilený, pomáhá mi dívat se na obrázky.“

Absence lítostí těchto pasáží bije do očí, Jünger však současně vnímá svou cestu ke křesťanství jako nepřiliš zdařilý pokus vnést do svého nahlížení na svět slitování. Jeho předsevzetí přečíst si celou Bibli, o němž se ve svých denících rozepisuje, zprvu postupuje s typickou systematickostí: žalm 139 se tak například stává „vyjádřením božské fyziky“. S postupem času ale křesťanství ovlivňuje jeho postřehy způsobem podstatně hlubším. V listopadu 1942 se na Kavkaze – v čase, kdy se odvíjela úvodní dějství stalingradské katastrofy – ve světě všudypřítomného tyfu zamýšlí nad zázrakem očkování otevřeně křesťanskou terminologií: přirovnává jej ke křtu a dospívá k závěru, že „mnohem přesnější analogií v duchovním světě by nejspíš bylo svaté přijímání. Užíváme živé zkušenosti, kterou pro nás nasbírali ostatní prostřednictvím obětí... Krev beránka, který za nás trpěl.

I další kavkazské obrázky bychom mohli označit za biblické, byť v jiném slova smyslu – morových ran, srážení hříšníků – ale odkazují do minulosti ještě dávnější. Jünger navštěvuje skomírající trh: „Ceny jsou jako z časů hladomoru... Posluchači se shromáždili kolem zpívajícího žebráka s čerstvě obvázaným pahýlem namísto paže. Zdálo se, jako by nenaslouchali ani tak hudbě, jako spíš nekonečně rozvláčnému textu. Byl to výjev vpravdě homérský.“

Ve snaze vtisknout hrůze nějaký smysl se obrací také ke Conradovu *Srdci temnoty*, klasickému vyobrazení „přerodu civilizovaného optimismu na čirou zvířecnost“. Slouží mu jako odrazový můstek pro zajímavé postřehy o rozdílech mezi Anglií a Pruskem nebo anglosaském umění „zachovat si v proměnlivé situaci stálost“, které podle něj Kiplingovi uniklo, Conradovi – pozorovateli zvnějšku – ovšem nikoliv. Rozdíl podle Jüngera „spočívá v tom, že Angličan je schopen snášet podstatně větší dávku anarchie“ než Prus. Chápe to jako „výhodu mořeplavce nad suchozemskou krysou“.

Jak tito Anglosasové spolu se svými spojenci neodvratně postupovali na východ do srdce Německa, zdá se Jüngerovi – který si sny s velkou vážností zapisuje – o tom, že starobylá evropská sídla nahradí „města zrozená v mysli inženýrů“. Stejně jako mnozí Panevropané zastává pevně protiamerické postoje a vidina masové spotřebitelské společnosti se mu hnusí. Ve scénérii dýmajících trosek Düsseldorfu a Kolína spatřuje „odrazový můstek k amerikanismu“. Byl by raději, kdyby se na troskách měst pásly ovce – což až pozoruhodně připomíná neuskutečněný plán amerického ministra financí Henryho Morgenthaua, který poválečné Německo zamýšlel proměnit na výhradně zemědělskou zemi, která už nikdy nenapře svůj průmyslový um do služeb války. V méně vzdálené minulosti se podobnými tématy zabýval třeba i německý malíř Anselm Kiefer.

Jüngerův syn Ernstel je po nařčení z „defétismu“ umístěn koncem roku 1944 do severní Itálie, kde probíhají rozhořčené boje. Ukáže se, že to pro něj byl rozsudek smrti – toto je pro Jüngerův (wagnerovce, který si ale na rozdíl od tolika předních nacistů je vědom varování, obsažených ve skladatelově díle) *Soumrak bohů*. Komu by se nevybavila slova Hanse Sachse ze závěru opery *Mistři pěvci norimberští*: „I kdyby se snad Svatá říše římská měla rozplynout v mlze, pořád by nám přece zůstalo svaté německé umění!“

V tomto ovzduší zániku Jünger naléhavě hledá zákonitosti odvíjení evropských dějin a přechází do elegie: „V noci těžké nálety: *La frousse*. Pak přichází zúctování: od Karla Velikého ke Karlovi V., od reformace k chaosu 1. světové války.“

Vydáním těchto neobyčejných, místy snových deníků odkrývá pohled jednoho z velkých svědků evropské katastrofy 20. století. Muže, který podle mnohých nahlížel na život i smrt až příliš chladně.

Esej Paula Laye *The beauty and savagery of Ernst Jünger's wartime diaries* vyšla na stránkách *New Statesman* 20. února 2019.

Pozn. DP:

Válečné deníky Ernsta Jüngera lze zakoupit zde:

Válečný deník 1914-1918

Academia, 2020.

A German Officer in Occupied Paris

The War Journals, 1941-1945

Columbia University Press, 2020.